

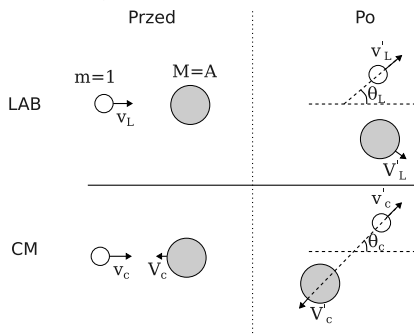
Wykład 2

Spowalnianie neutronów

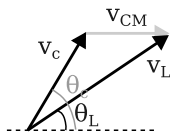
- Neutrony natychmiastowe z rozszczepienia mają energie rzędu 1 MeV. Ponieważ największy przekrój czynny jest dla neutronów termicznych (< 1 eV), w większości reaktorów są one spowalniane.
- Spowalnianie neutronów odbywa się poprzez rozpraszanie elastyczne na atomach ośrodka. Neutrony można spowolnić tylko do energii odpowiadającej ruchom termicznym ośrodka.
- Dobry moderador powinien posiadać
  - 1 duży przekaz energii w pojedynczym akcie zderzenia (aby możliwie szybko je spowolnić i aby nie uciekły z reaktora),
  - 2 duży przekrój czynny na rozpraszanie (aby często do niego dochodziło),
  - 3 mały przekrój czynny na pochłanianie (aby neutrony nie ginęły).

Kinematyka rozpraszania elastycznego

- Układ laboratoryjny i środka masy

- Prędkość w LAB, a CM

Kinematyka rozpraszania elastycznego

- Stosunek energii po rozproszeniu do pierwotnej

$$\frac{E'_L}{E_L} = \frac{(1 + \alpha) + (1 - \alpha) \cos \theta_c}{2}, \quad \alpha = \left(\frac{A - 1}{A + 1} \right)^2$$

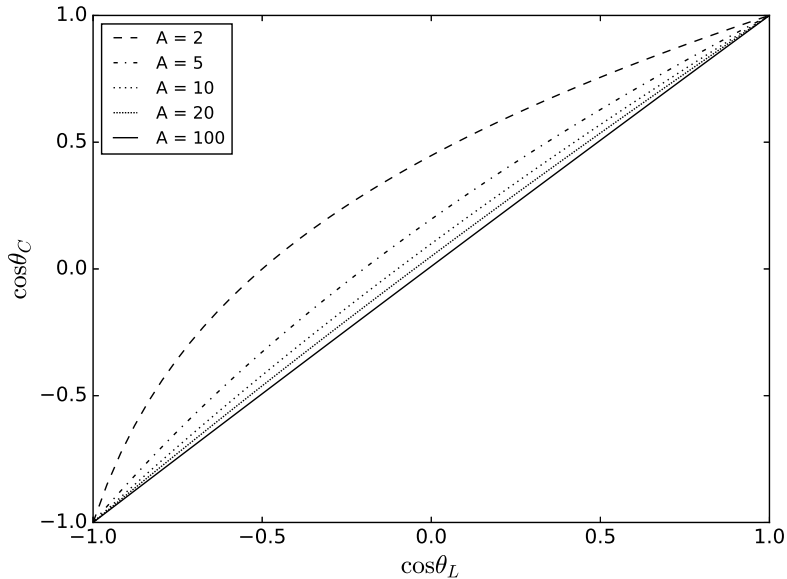
- Zależność kąta w układzie LAB od kąta w układzie CM

$$\tan \theta_L = \frac{\sin \theta_c}{1/A + \cos \theta_c}$$

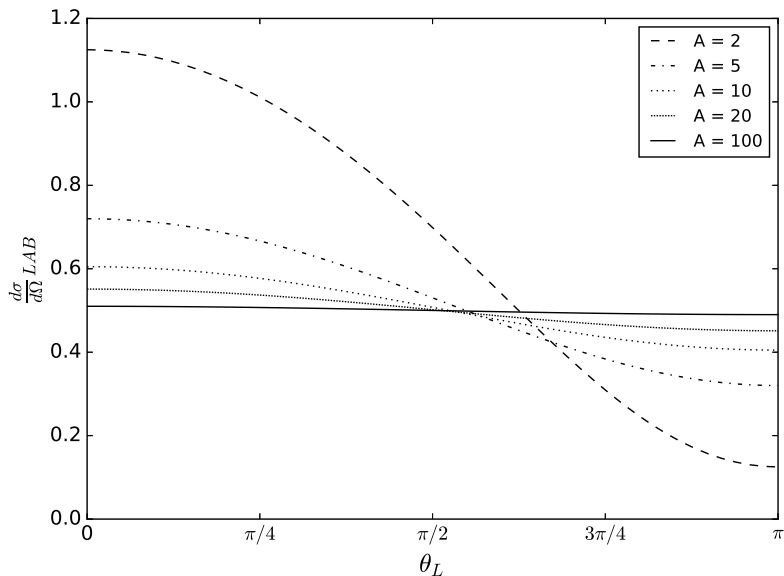
- Różniczkowy przekrój czynny LAB, a CM

$$\left. \frac{d\sigma}{d\Omega_L} \right|_L = \frac{(1/A^2 + 1 + 2/A \cos \theta_c)^{3/2}}{1 + 1/A \cos \theta_c} \left. \frac{d\sigma}{d\Omega_L} \right|_c$$

$\cos \theta_L$ i $\cos \theta_C$

Anizotropowość rozpraszania w LAB

Kinematyka rozpraszania elastycznego

- Rozpraszanie jest izotropowe w CM

$$p(\theta_c, \phi_c) = \frac{1}{2} \sin \theta_c \frac{1}{2\pi}$$

- Średni kąt rozpraszania w LAB

$$\cos \bar{\theta}_L = \frac{\int_0^{4\pi} \cos \theta_L d\Omega}{\int_0^{4\pi} d\Omega} = \left\{ d\Omega = 2\pi \sin \theta_c d\theta_c \right\} = \dots = \frac{2}{3A}$$

- Prawdopodobieństwo rozpraszania z E_L do $E'_L \pm dE'_L$ zależy od prawdopodobieństwa rozpraszania w kąt bryłowy $\theta_c \pm d\theta_c$.

$$\sigma_s(E_L)P(E_L \rightarrow E'_L)dE'_L = -\sigma_{CM}(\theta_c)2\pi \sin \theta_c d\theta_c$$

stąd

$$P(E_L \rightarrow E'_L) = \begin{cases} \frac{4\pi \sigma_{CM}(\theta_c)}{(1-\alpha)E_L \sigma_s(E_L)} & \alpha E_L \leq E'_L \leq E_L \\ 0 & \text{dla pozostałych} \end{cases}$$

Kinematyka rozpraszania elastycznego

- Dla rozpraszania izotropowego w CM

$$P(E_L \rightarrow E'_L) = \frac{1}{(1 - \alpha)E_L}$$

- Średnia energia po zderzeniu

$$\langle E'_L \rangle = \int_{\alpha E_L}^{E_L} dE'_L E'_L \frac{1}{(1 - \alpha)E_L} = \dots = \frac{E_L(1 + \alpha)}{2}$$

- Średnia logarytmiczna strata energii

$$\xi \equiv \int_{\alpha E_L}^{E_L} dE'_L \ln \left(\frac{E_L}{E'_L} \right) \frac{1}{(1 - \alpha)E_L} = \dots = 1 + \frac{(A - 1)^2}{2A} \ln \left(\frac{A - 1}{A + 1} \right)$$

Średnia strata logarytmiczna

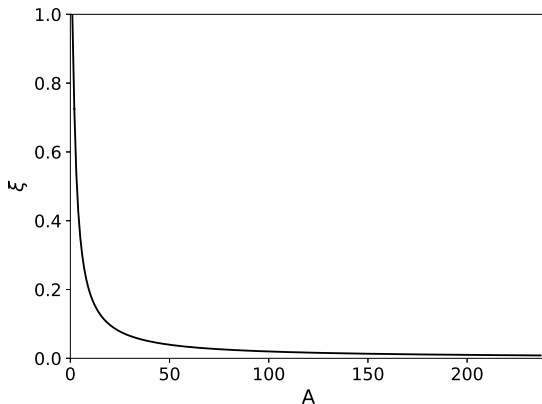
- Wygodnym parametrem do opisu liczby potrzebnych zderzeń neutronu w moderatorze jest *średnia logarytmiczna strata energii* w pojedynczym zderzeniu (początkowa energia E_i , końcowa E_f).

$$\xi = \ln(E_i) - \ln(E_f) = \ln\left(\frac{E_i}{E_f}\right)$$

Średnia strata logarytmiczna

- Wygodnym parametrem do opisu liczby potrzebnych zderzeń neutronu w moderatorze jest *średnia logarytmiczna strata energii* w pojedynczym zderzeniu (początkowa energia E_i , końcowa E_f).

$$\xi = \ln(E_i) - \ln(E_f) = \ln\left(\frac{E_i}{E_f}\right)$$

- Ten parametr uwzględnia tylko cechę (1)

- Wprawdzie średnia logarytmiczna strata energii wygodnie opisuje własność materiału w pojedynczym zderzeniu, nie jest wystarczającą miarą tego czy materiał jest dobrym moderatorem, bo uwzględnia tylko straty energii neutronów.
- Kolejny parametr do opisu moderatora to makroskopowa zdolność spowalniająca, (MSDP - Macroscopic Slowing Down Power), która uwzględnia także przekrój czynny na rozpraszanie (cechy (1) i (2))

$$MSDP = \xi \Sigma_s$$

- Wreszcie parametr, który bierze pod uwagę także prawdopodobieństwo absorpcji to współczynnik spowalniania (MR - Moderating Ratio) (cechy (1), (2) i (3))

$$MR = \frac{MSDP}{\Sigma_a} = \frac{\xi \Sigma_s}{\Sigma_a}$$

- Im wyższy MR tym lepiej dany materiał sprawdza się jako moderator. Oczywiście wybór danej substancji nie zależy tylko od tego współczynnika, ale także od jej innych cech (np. kosztów, bezpieczeństwa, dostępności, możliwości zastosowania w danym projekcie itd.).

Rozpowszechnienie i wzbogacenie

- Rozpowszechnienie izotopów w naturalnych próbkach jest podawane w procentach cząsteczkowych γ_i . Wtedy ilość atomów danego izotopu w cm^3 to

$$N_i = \gamma_i \frac{\rho_0 N_A}{M_0}$$

gdzie ρ_0, M_0 - gęstość i masa molowa naturalnego składu materiału

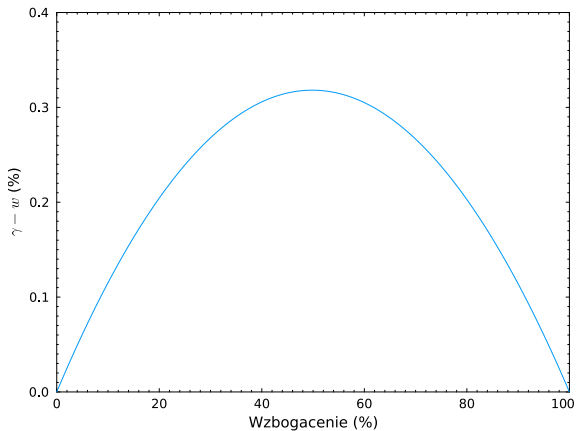
- Wzbogacenie paliwa jądrowego jest podawane w procentach wagowych w_i . Przeliczenie na procenty cząsteczkowe to

$$\gamma_i = \frac{\frac{w_i}{M_i}}{\sum_j \frac{w_j}{M_j}}$$

stąd ilość atomów danego izotopu

$$N_i = \gamma_i N = \frac{\frac{w_i}{M_i}}{\sum_j \frac{w_j}{M_j}} \frac{\rho_0 N_A}{M_0}$$

Rozpowszechnienie i wzbogacenie

Różnica między rozpowszechnieniem i wzbogaceniem dla uranu metalicznego w zależności od wzbogacenia masowego.

Termalizacja neutronów

Materiał	ξ	$\bar{n}$	MSDP	MR
H ₂ O	0.925	19	1.39	71
D ₂ O	0.508	35	0.18	4487
⁹ Be	0.207	70	0.167	135
¹² C	0.158	92	0.086	247
²³ Na	0.085	172	0.006	0.543
⁵⁶ Fe	0.035	411	0.037	0.175
²³⁸ U	0.008	1731	0.004	0.031

gdzie

- $\xi = \ln(E_i/E_f)$ średnia logarytmiczna strata energii
- $\bar{n}$ średnia liczba zderzeń potrzebna do termalizacji
- MSDP = $\sum_{el} \xi$ makroskopowa zdolność spowalniająca
- MR = $\xi \sum_{el} / \sum_a$ współczynnik spowalniania

Zadanie 4

Wyznaczyć średnią stratę logarytmiczną ξ oraz liczbę zderzeń potrzebną do spowolnienia neutronu od 2 MeV do 1 eV dla: ^1H , ^2D , ^4He , ^9Be , ^{12}C , ^{16}O , ^{23}Na , ^{56}Fe , ^{238}U .

Zadanie 5

Wyznaczyć całkowity makroskopowy przekrój czynny oraz średnią drogę swobodną na wychwyty dla wody i ciężkiej wody dla neutronów termicznych, rezonansowych i prędkich.

Zadanie 6

Wyznaczyć całkowity makroskopowy przekrój czynny oraz średnią drogę swobodną dla węgla i boru dla neutronów termicznych.

Zadanie 7

Wyznaczyć makroskopowy przekrój czynny oraz średnią drogę swobodną na rozszczepienie i wychwyty dla ditlenku uranu o wzbogaceniu 4%, dla neutronów termicznych oraz prędkich.